

't inschrien

tweede jaargang nr 1 januari 1970 kwartaaluitgave

„Een Inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard”.

Redactie: J. J. H. Meijer, H. Smeltweg 69, Enschede, eindredacteur.
Adriaan Buter, Neede.
H. H. Hagens, Almelo
J. Overbeeke, Haaksbergen.

Administratie: Mej. G. A. Weussink, Kortenaerstraat 20-II, Enschede, tel. 05420-1 02 06.

Bank: Algemene Bank Nederland N.V. te Enschede, Hoedemakersplein.

Giro: Nr. 1818110 t.n.v. Administratie 't Inschrien, Kortenaerstraat 20-II, Enschede.

Abonnementsprijs f 5,— per jaar.
Losse nummers f 1,50.

Uitgave van de Oudheidkamer „Twente” te Enschede

Overname van de inhoud, in welke vorm ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Het „Twentse” ros een prima beeldmerk

Het „Saksische” ros wordt regelmatig in opspraak gebracht door lieden, die aan de historische achtergronden van Twente als „zetel van 't krachtige heden” (om maar weer eens met Van Deinste te spreken) blijkbaar niet zo graag herinnerd worden. Zo is er nu enig rumoer ontstaan over de zuil met gestileerde paardekoppen, die het plein voor het nieuwe gemeentehuis van Losser zal sieren.

De critici schijnen een stukje gelijk aan hun zijde te hebben. Het is immers aan gerechtvaardigde twijfel onderhevig of: ten eerste het ros wel saksisch is, ten tweede: of Twente ooit saksisch geweest is en tenslotte: of het ros als Twents wapendier voldoende papieren kan tonen.

Het is wel zeker, dat er vóór de totstandkoming van het Rijksmuseum Twenthe (in 1929) nooit een steigerend ros als Twents symbool gebruikt is. Wel is dit ros vanouds wapendier geweest in nabije Duitse gebieden. Het komt nog steeds voor in de wapens van de deelstaten Nedersachsen en Nordrhein-Westfalen. De eerste keer, dat het als zodanig dienst deed, is, volgens prof. dr. Georg Schnath (onlangs op de vlaggendag te Haaksbergen) in 1361 geweest, toen hertog Albrecht von Braunschweig dit symbool als zegel gebruikte. Het heeft op Keulse munten gestaan en talloze malen, in diverse kleuren, als wapenteken dienst gedaan. Twente, met name de Oudheidkamer Twente, nam het (in wit op rood) over van Westfalen.

Er zijn vele, vaak aanvechtbare verklaringen gegeven voor de afkomst van het ros, waarbij de gedachten als

vanzelfsprekend gingen naar de houten paardekoppen als gevelversieringen op boerderijen. Deze waren te vinden op het losse hoes Groot Bavel in de museumtuin, op de gebouwen bij de watermoelen van het Singraven, ze sierden het huis van Poorthuis (Vasterd) tegenover het nieuwe Losserse raadhuis en ze worden in toenemende mate toegepast bij nieuwbouw in oud-Twentse trant. Dit heeft de gedachte doen postvatten, dat de gekruiste paardekoppen evenals het wapendier import zouden zijn. Het staat echter vast, dat ze wel degelijk inheems zijn. Nu nog zijn ze in de Achterhoek onder Ziewent op oude schuren te vinden en Schrijnen citeert in zijn „Nederlandsche Volkskunde” een verslag van een excursie naar Twente uit 1914, waarin de paardekoppen als gevelversiering van een schuur vermeld worden.

Bodemvondsten

Haaksbergen

Een dertig N.J.B.G.-leden heeft het vorig jaar begonnen onderzoek naar de juiste ligging van het sinds 1552 verdwenen kasteel „de Blanckenborgh” in de eerste twee weken van augustus j.l. voortgezet.

De vondsten waren jammer genoeg niet erg opzienbarend. In een restant van een gracht werden een tiental palen gevonden naast veel ander houtwerk, dat als een mat was uitge-

Het Twentse ros als wapen heeft na 1930 furore gemaakt. Het wapperde op fiets- en kampeerdervlaggetjes en menigmaal in het groot officieel naast de Nederlandse driekleur. Het deed en doet dienst als „beeldmerk” voor kofiehuizen, padvindergroepen en handelondernemingen, maar ook voor de merendeels uit onze gewesten afkomstige soldaten van het 5e bataljon 5e regiment infanterie, die het in Indonesië als mouwembleem voerden. Het moge hier geen oude stamboom bezitten, Twente heeft het volkomen geaccepteerd. Datzelfde geldt, de laatste tijd in toenemende mate, voor de gekruiste paardekoppen.

We kunnen dus, voorbijgaand aan historische vraagpunten, in het ros zonder bezwaar een Twents symbool zien. Wanneer een kunstenaar er dan ook nog in slaagt dit symbool een eigentijdse vorm te geven, dan is er, dunkt ons, geen reden voor kritiek, maar alleen voor dankbaarheid.

A. B.

spread. Ook kwam hier een leren schoen naar boven.

Op de plek waar thans de garage van de firma Hilderink verrijst werden paalresten, paalgaten en grondverkleuringen aangetroffen. Scherven van een blauwgrijze pot en van verschillende jakobakannetjes werden hier eveneens gevonden. Hoewel over het verloop van de grachten thans iets meer bekend is, blijft het raadsel van de plaats van het kasteel voorlopig nog onopgelost.

J. Overbeeke.

Wierden

Dank zij een melding van de heer J. H. A. G. Sprokkereef uit Markelo werd bij het R.O.B. te Amersfoort een geslepen stenen bijl en een vuurstenen sikkelmes bekend, welke de heer D. Wolfs uit Enter omstreeks 1941 enige dagen na elkaar op dezelfde plaats had aangetroffen. De vindplaats ligt in de Veenenslagen ten zuidwesten van Enter, waar omstreeks 1941 een perceel grasland werd gescheurd. De ter plaatse toen 20 cm. dikke veenlaag en de bovenlaag van het eronder liggende zand werden omgeploegd.

Het bruinegeklepte, vuurstenen sikkelmes meet 154 x 42 x 9 mm en loopt naar één der zijden spits toe (ca. 5 mm afgebroken). Het andere einde bezit nog een deel van de cortex. De resp. weinig en sterk gekromde lange kanten zijn ter weerszijden geretoucheerd. De bijl meet 140 x 74 x 40 mm. Deze behoort tot de Fels Rechteckbeile van Brandt, groep B met klokvorm. De snede toont lichte sporen van gebruik. Het sikkelmes is te dateren in het laat-Neolithicum of de vroege Bronstijd, welke datering mogelijk ook voor de bijl kan worden aangenomen.

(Mededeling van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort).

Hennekleed II

In no. 2 van het 't Inschrien, vertelde ik U iets over het maken van het doodshemd en de naam Henne. In dit artikel zou ik graag iets meer vertellen over diverse gebruiken betreffende dit kleed en een uitgestorven naam.

Sinds onheugelijke tijden had ieder huis zijn aangewezen naaste buren (noodnaobers) die bij bijzondere omstandigheden (geboorte-huwelijk-verhuizing-dood) directe steun verleenden.

Zodra men er van overtuigd was dat de dood was ingetreden, verlieten de bloedverwanten de sterfkamer. Zolang de dode boven aarde stond, mochten zij geen werkzaamheden verrichten.

De buren nemen alle werkzaamheden

over en laten er zelfs hun eigen werk voor liggen. Dit gebruik komt nog voor, o.a. in Buurse.

De noodnaobers beginnen de dode te verhennekleden, d.w.z. zij ontkleden hem geheel, wassen 't lichaam, event. scheren, kammen het haar en kleden de dode in het doodshemd.

In Vriezenveen kwamen vroeger 2 tot 3 naaste buren van beide kanten om te verhemdekleden (Vriezenveens dialect).

De vrouwen zetten koffie en naaiden aan het kleed, voorzover dit nodig was. Vóór men begon nam men eerst een glaasje jenever, een gebruik dat ook in Markelo en Ootmarsum bestond.

Volgens de volksgedachte is jenever een medicijn tegen de doodsmet. Ook

„Liekwagenveuren“, Hengelo 29 april 1903.

de dragers krijgen altijd vóór het uitdragen een borrel, alsmede de koetsier en de doodgraver.

Wanneer de dode weer gekleed in de bedstee lag, kwam de timmerman om de maat voor de kist te nemen.

Aan de burenplicht onttrok zich niemand, omdat een ieder hier eens op was aangewezen.

Wat Twente betreft is mij (tot op heden) geen geval bekend waar dit moeilijkheden gaf, doch in een Groningse raadsresolutie van 18 Mei 1771, treden Burgemeesteren en Raad streng op tegen de burenen van een beulsknecht, omdat zij weigerden de nabuurschappen te vervullen bij het lijk van diens vrouw.

Dat er geen familie bij het verhennekleeden aanwezig mocht zijn is vooral, omdat er geen tranen op het kleed mochten vallen, daar dit de grafrust zou verstoren.

Een van de meest ontroerende volksverhalen is dat van een moeder, wier kind was gestorven.

Toen zij weer eens een nacht wenend had doorgebracht, zag zij haar kind naderen. Met treurend gezichtje vertelde het kind hoe haar doodshemdje nat was geworden door de tranen van haar moeder, waardoor zij niet kon rusten.

„Kom bij mij moeder, kom naast mij op de rozen liggen, dan praten wij samen en op het bloembed slaapt gij rustig in”. De moeder nam het verzoek van haar lieveling ter harte. Zij weende niet meer, maar haar wangen verbleekten en verwelkten en tenslotte kwam zij te rusten in het graf bij haar kind.

Tot dusver heb ik steeds over het „hennekleed” gesproken, maar door twee oude rijmpjes, welke men gebruikte bij het aanzeggen, blijkt er nog een andere benaming in Twente en de Gelderse Achterhoek te hebben bestaan.

In Wierden was het rijmpje als volgt
„Hei, Hei, Hei!
Vandaag te slat
Morgen te vat
En overmorgen te kerkhof”.

Hier wordt dus voor hennekleed het woord „slat” gebruikt.

In de Gelderse Achterhoek was het:

„'n linnen slat
'n hólten vat
en 'n bombambin
en dan goa'j den grond in”.

Hier spreekt men dus van een „linnen slat”.

Deze woorden komen nergens anders in Nederland voor.

In diverse woordenboeken (o.a. Van Dale en Elsevier) komt het woord slat voor als: bagger-modder-veenplas-waterpoel op heide.

Alleen in ter Laan's „Folkloristisch woordenboek voor Nederland en Vlaams-België”, staat achter het woord slat = hennekleed.

In het Twentse dialect spreekt men wel van slat als men een zak of een stuk doek bedoeld.

In dit geval klopt het dus wel, vooral bij het woord „lennenslat” (lennenzak of doek), aangezien de hemden praktisch altijd van linnen waren.

Waarom dit woord is uitgestorven en nergens wordt vermeld, is mij niet bekend. Niemand kon mij tot op heden hierover inlichten. Dat dit echter twee gangbare woorden waren, bewijzen wel de rijmpjes.

H. L. Kok

Enschede, maart 1969

De namen der Twentse marken : Albergen en Tubbergen

Anders dan de meeste Twentse plaatsnamen, zijn Albergen en Tubbergen al eerder het onderwerp van naamkundige discussie geweest. Het laatst geschiedde dit in de Mededelingen voor Naamkunde, 38, 1962, door H. K. J. Cowan, wetenschappelijk medewerker aan de Universiteit van Utrecht. Hij betoogde dat deze namen kenmerkend zijn, „omdat zij blijkbaar een tegenstelling, een onderscheid, aangeven, met betrekking tot het tweede bestanddeel, dat beide gemeen hebben, en dat „bergen” luidt.” Uitgaande van dit vermoeden komt hij tot de conclusie dat beide eerste elementen teruggaan op respectievelijk Keltisch „albo” en „dubo” die „wit” en „zwart” betekenen, zodat er hier sprake zou zijn van de Witte en de Zwarte Bergen. Deze uitleg is niet aanvaard, omdat uit niets (nog) gebleken is dat er ten oosten van de IJssel ooit Kelten gewoond hebben.

Albergen heeft de oudste vermeldingen, uit het Werdener Heberregister: in de jaren 933-966 luidde de naam Alberge; in de elfde eeuw Alfbergen. Gysseling, in zijn Toponymische Woordenboek, houdt de laatste voor de juiste vorm en verklaart die als een samenstelling van het Germaanse „albu”, elf, en „berga” berg, dus de „elvenberg”. Over Tubbergen vermeldt hij niets, maar dat komt doordat hij slechts die plaatsen noemt die voor 1227 voor het eerst vermeld werden; van Tubbergen horen we pas in 1279. Zowel Cowan als Gysseling gaan er van uit dat we hier met „berg”-namen te maken hebben. Dit zijn problematische namen: we kennen er heel wat

in Oost-Nederland en mensen die ter plaatse bekend zijn, vragen zich dikwijls af waar die bergen dan wel (geveest) zijn. Nu denken wij bij „bergen” altijd aan hoge verheffingen van de bodem, maar dat hoeft helemaal niet. Men duidde er wel gewone heuveltjes mee aan en soms grafheuvels. Een tweede misverstand is dat het in dit soort namen om het meervoud van berg zou gaan; de oudste vermeldingen laten echter zien dat dit niet het geval is. Voorbeelden zijn, behalve Alberge en Tubberge, Grammesberghe (1354) en Huckesberghe (1165) voor Gramsbergen en Haaksbergen. In dit viertal vinden we twee typen: die met een eerste element uitgaande op „es” en die zonder zo’n uitgang. Grammesberghe en Huckesberghe vertonen de tweede naamval van de persoonsnamen Grami en Hucco, de laatste een variant van Hugo. Ze duidden dus de bezitters of stichters van de nederzetting bij een of andere „berg” aan.

Hierbij moet opgemerkt worden dat „berg” soms een variant is van „borg”: een voorbeeld is Hardenberg, in 1246 het kasteel Hardenborg, de borg of burg van Hardo. Voor Alberge en Tubberge is men eerder geneigd te denken aan persoonsnamen die uitgaan op „berg” of waarin „berg” de verbastering is van een ander woord. In dat geval zou Alberge teruggaan op de Germaanse vrouwennaam Albbercha, zoals Förstemann in zijn Altdeutsches Namenbuch, 66, die vermeldt. De nederzetting zou dan door een voorname vrouw, wellicht een geestelijke, gesticht kunnen zijn.

Moeilijker ligt de zaak voor Tubber-

gen. De oudste vermeldingen zijn: 1279 (erve Thatinc) in Tubberge; 1312 villa Tubberg; 1336 Tuberghe. Deze vermeldingen zijn naamkundig gezien te jong om conclusies te trekken; we weten niet of hij al eeuwen tevoren in die vorm bestond of dat hij door verbastering ontstaan is. In zo'n geval zijn vergelijkingen met andere plaatsnamen nuttig: b.v. Tubersent in het district Pas-de-Calais, een gebied vol oorspronkelijk Germaanse plaatsnamen, al zijn ze dikwijls onherkenbaar verfranst. Dit Tubersent heette in 1097 Turbodessem, wat Gysseling verklaart als Turbodes-heim, ontstaan uit de voornaam Thurnubod. Hier is de „r” verloren gegaan, wat een gevolg van Franse invloed kan zijn; zou zo iets met Tubbergen ook niet geschied kunnen zijn? Aanleiding tot een vermoeden is een inschrijving tussen de jaren 1396 en 1428 in het Burgerboek van Ootmarsum, in Verslagen en Mededelingen van de Ver. tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, 29ste stuk, 1913, uitgegeven door J. Geesink. Als nieuwe burgers worden ingeschreven Johan van Turberghe en Arnt van Turberghe; later wordt de laatste vermeld als Arent van Tubberghen.

Nu zijn er twee mogelijkheden: men heeft een „r” ingelast, zoals dat vaak met Twentse namen gebeurt: vergelijk Oòrtmuske met Ootmarsum, Oldenkotte met Oldenkortte, Haverkotte met Haverkortte. We moeten dan van „tub” uitgaan en dit trachten af te leiden van een Germaans woord. Het meest voor de hand liggende is „theuda”, volk, een van de vruchtbaarste naams-elementen. We kunnen tuiggaan van de samenstelling „theuda-berga”, waaruit namen ontstaan zijn als het zeer veelvuldig voorkomende Teutberga; een ietwat afgesleten variant is Teuberga (Förstemann, 1420); evenals Albbercha is het een vrouwenaam. We krijgen

dan dit beeld dat er in zeer oude tijden een tweetal vrouwen ieder een nederzetting gesticht hebben; hun namen leven in Albergen en Tubbergen voort.

De tweede mogelijkheid is dat de „r” oorspronkelijk is. We kunnen Turberghe dan terugvoeren op voornamen als Thurbeorht of Turebert, beide Angelsaksische namen, waarin het tweede element het woord „bairht” is, schitterend, in het Engels voortlevend als „bright”. We zouden ook kunnen denken aan een nimmer opgetekende voornaam Tureberg; Tubbergen zou hiervoor dan het bewijs leveren. Tenslotte kunnen we denken aan een voornaam Thurbern, die in een verdwenen Engelse plaatsnaam is overgeleverd. (F. T. Wainwright, *Archaeology & Place-Names & History*, Londen, 1962, 87). Zo'n naam kan ook hier bestaan hebben; wanneer men zich nu afvraagt of „bern” zomaar in „berg” kan overgaan, dan blijkt dit mogelijk te zijn. Een voorbeeld is de Duitse plaatsnaam Eisbergen bij Minden: 1029 Egisberen; 1033 Egisberum; 1055 Egisbergun; 1151 en later Eisbergen. Hierin schuilt de voornaam Egisbern, door Förstemann, 42, in de latijnse vorm Egisberinus in de zevende eeuw opgetekend. De elementen zijn „agis”, verschrikkelijk, en „berin”, beer. Het is dus mogelijk dat zich ook met Tubberge een dergelijke ontwikkeling heeft voorgedaan en dat hierin een zeldzame Germaanse voornaam Thurbern schuilgaat.

Deze verklaringen zijn natuurlijk wat speculatief, maar niet half zo gewaagd als de Keltische afstamming van Albergen en Tubbergen.

B. J. Hekket.

De joffers van Beckum II

Deventer was reeds zeer vroeg een brandpunt van het protestantisme, met zijn aanhangers tot in de regerings-families en de adel.

Na de val van Munster werden de Wederdopers op grote schaal vervolgd en juist van Deventer zijn er een reeks processen bewaard gebleven. Zo werd in 1542 genoemd als in hechtenis genomen ene Jorden Henricksen, wonende te Goor, waar zijn oom pastoor was en die vier broers en twee zusters had, die eveneens herdoopt was.

In februari 1544 wordt genoemd een zekere Joryaan van Goor geboren en kleermaker van beroep en die twee broers te Goor heeft en herdoopt zijn en behoorden tot het verbond van David Joris en wordt duidelijk vermeld, dat te Goor „veel verdoopte mans en vrouwen wonen van David Joriens verbont”.

Als men nu weet, dat onder de klokken-slag van Goor op de borchmans-stede „De Kevelham” Maria van Beckum met haar moeder woonde, kan men aannemen, dat ook zij behoorde tot de secte van David Joris.

Op 31 Mei 1544 werden door de Landvoogdes, Maria van Hongarije, de plaatselijke overheden aangeschreven om de Herdopers, Batenbergers en David Jorissen op te sporen, in hechtenis te nemen en terecht te stellen.

In het „Bloedige tooneel der Doops-gesinden en Weereloose Christenen, die om het getuygenisse Jesu hares Salighmaeckers geleden hebben en gedoodt zijn van Christi Tijdt af tot dese onse laetste tijden toe”, door

Het wapen van Beckum

Thieleman Jansz van Braght komt uitvoerig voor het ~~door Van Deimse geciteerd~~ verhaal van de Joffers van Beckum. Door deskundigen wordt dit verhaal als waarheidsgetrouw erkend. Helaas heeft de heer Van Deimse hier en daar niet goed geïnterpreteerd. Hij zegt, dat Maria's moeder, dus Johanna de Wrede haar verstoten had uit haar huis, waarschijnlijk te Utrecht, doch dit is ongetwijfeld het Kevelham bij Goor geweest. Zij was opgenomen bij haar broer Johan op het Nijenhuis. Daar arresteerde haar de Drost van Twente, Goossen van Raesvelt samen met haar schoonzuster Ursula, die haar vrijwillig vergezelde. Bij de arrestatie waren aanwezig: Ursula's moeder, Armgard von Werdum, geb. von Fikenholt en „haar beide jonge zusters, Adelheid en Anna, die „er logeerden”. Het is opmerkelijk dat, toen later de vervolging zich tot Oost-Friesland uitstreckte deze beide zusters resp. naar Holstein en Pommeren moesten vluchten. Men behoeft er niet te zwaar aan te tillen, dat de Drost van Twente zich even op het gebied van zijn ambtgenoot te Diepenheim begaf. Deze kon afwezig geweest zijn. Nadat de gevangenen eerst te Deven-

ter werden verhoord door de inquisiteur Krouwel, werden ze weer naar het kasteel Twickel te Delden overgebracht. Uit de weinige stukken, op het proces betrekking hebbend die in het archief te Brussel zijn, zien wij de verlegenheid, waarin de drost van Twente zich bevindt. Eerst vraagt hij, juni 1544, aan de Landvoogdes, wat de premie voor de aanbengers zal zijn. Dit is de helft der goederen tot 'n maximum van 100 Vlaamsche ponden, anders de tiende penning, na korting der justitiekosten.

Vervolgens wendt hij zich tot Ridder-schap en Steden van Overijssel, die hier 4 Augustus 1544 antwoordt: „Wat raedt dat men sall willen geven Goesen van Raisfelt, drost van Twente, wat hij met de twee jofferen van Beckum voorvaren sall. Die meyninge van Deventer: die Drost sell soe doen, als hij dit voor Godt ende voir die werlt verantwoordten wilt.”

Duidelijk dat men geen zin had om deze zaak te vervolgen.

Op 9 September 1544 schrijft de Landvoogdes aan Sasbout, de Kanselier van Gelderland om o.a. de Drost van Twente van advies te dienen en beveelt deze drost „den officier te assisteren, dien zij zenden zal ter executie der beide vrouwen aldaar in hechtenis en zich te gedragen naar de placcaten”.

Mogelijk was het nooit tot een terechtstelling gekomen indien de beide broers van Ursula, Hicko en vooral Hero von Werdum zich er niet mee bemoeid hadden. Uit het verdere verhaal van van Deinse leest men hoe deze met hun aanhangers in de komende jaren als roversbenden onze streken onveilig maken. In het Brusselsche archief komt een brief van de Landvoogdes voor aan een zekere douarière van Rethberg van 7 Jan. 1545, waarin zij zegt, dat Gooswijn van Raasvelt, drossaard en Ambtman

van Twente twee joffers, Maria van Beckum en Ursula Johans van Beckens huisvrouw, heeft doen vangen, besmet wesende met deze nieuwe vermaledijde secten en daarover Justicie gedaan navolgende 's Keizers placcaat ende geschreven regten. Nog voordat de justitie geschied was, hebben de broeders hier beide vrouwen den Drossaard dringende brieven gezonden met den eisch, die jofferen zonder eenigen entgeldenis, hinder en schade los te laten.

Op 12 April 1545 schrijft de Drost aan de Landvoogdes: Heeft de beide juffers van Beckem, hardnekkig bij hare herdoperij persisterende met den vure doen executeren, maar hare broeders hebben hem niet alleen dreigende brieven geschreven maar ook 12 ruiters op de been gebracht openlijk verklarende, dat zij op het goed en bloed des Drostes het onregt hunner zusters willen verhalen. Daar nu alles in de omstreken vol van herdoopers is, verzoekt hij een maand of twee 25 man paardevolk te mogen onderhouden.

Op 13 November 1544 worden de beide joffers terechtgesteld, zoals in het Martelaarsboek uitvoerig bericht wordt. Bewaard gebleven in het Huisarchief Werdum (thans Staatsarchief te Aurich (O.-Fr.) is een brief van Johan van Beckum aan zijn beide zwagers Hicko en Hero van Werdum van 11 December 1544 waarin hij zich verontschuldigt niet eerder zijn zwagers teruggeschreven te hebben op een brief van hen van 18 Nov. waarin deze reeds van terechtstelling op de hoogte waren. (Vergelijk de tegenwoordige postverbindingen!) Deze brief is uitvoerig geciteerd door de heer van Deinse en er blijkt o.a. uit, dat zij niet verbrand zijn, doch vermoedelijk geworgd of gestikt in de rook.

Over de verdere acties van de gebroeders von Werdum leze men het artikel

van de heer van Deinse.

Johan van Beckum schijnt in 1553 hertrouwd te zijn met Wyghmond van Keppel en geeft 26 Sept. 1553 haar tot lijftocht één derde van zijn leengoederen Nijenhuis en Groot en Klein Brummelhuis. Waarschijnlijk werd oorspronkelijk het goed Kevelham geconfiscieerd, doch op 18 Dec. 1557 werd hij hiermede opnieuw beleend.

Reeds eerder in 1550 blijkt hij het vertrouwen van de overheid teruggewonnen te hebben, als hij samen met Zweder van Warmeloe door de Commissarissen des Keizers als arbiter wordt aangewezen in een geschil met de graaf van Bentheim over een kwestie betreffende het erve Nederhaermolen onder Haaksbergen.

Johan van Beckum is kinderloos overleden. Zijn zuster Adriana van Beckum huwt te Deventer in 1550 met Gerrit Swaefken en erft o.a. de goederen Nijenhuis en Kevelham.

Hun dochter Swane, die Januari 1628 op het Nijenhuis overlijdt, huwt te Deventer 9 Februari 1574 Roelof van Hövell, Heer van de Dam bij Goor, overleden 20 December 1614, zoon van Roelof en Anna van Heyden. Deze wordt vervolgens opvolger en krijgt bezittingen.

Een laatste merkwaardige mededeling over deze tragedie vinden we in de aantekeningen van een 17de eeuwse Zutphense burgemeester Kreyneck: 1606 1 Mei. Op verzoek van Egbertus van Lennep, gevolmachtigde van jonker Rolof van Hovel te Nijenhuis, getuigen Henrick Swaefken, ca. 66 à 67 jaar oud en Gerrit Swaefken, 63 jaar oud, gebroeders, dat juffer Ursula vroeger huisvrouw van Jan van Beckum en juffrouw Maria, de zuster van Jan van Beckum beide bij Delden vanwege de religie door Goossen van Raefelt, eertijds Drost van Twente, verbrand „end dat t' selve landskundich door liederen daer van gemaakt, ge-

songen ende sich op huynen in druck te vinden". Dat de erfgoederen, nl. Kevelham en Ottenschot, door deze drost op het bevel van het Hof zijn geconfiscieerd en „ondergeslagen" zijn en door deze Drost een tijdlang gebruikt werden. Gerrit Swaefken zegt, dat Rolof van Hovel, uit het huis van de Drost binnen Deventer heeft laten halen een kist, waarop vier wapens van die van Beckum stonden en deze gebracht hebben in het huis van Gerrit Swaefken, toen Rolof van Hovel, diens dochter als huisvrouw had gekregen, en dat de kist langen tijd daar gestaan had en daarna door van Hovel overgebracht was op „sijn Hovels behuisinge" te Goor en daarna door de krijgstroebelen bij hem Swaefken binnen Borculo te bewaring is geweest en wel een jaar of drie.

Uit deze regelen wordt nog eens bevestigd, hoe de marteldood van de Juffers van Beckum in deze streek grote indruk gemaakt heeft. Ook komt hier duidelijk naar voren de moeilijke positie van de drost van Twente Goossen van Raesfelt, die in 1537 gehuwd was met Agnes van Twickel, dochter van Johan, drost van Twenthe en Jutta Sticke, en daardoor familie was van de van Beckums en die door de overheid gedwongen, een gedeelte van de goederen te confisceren, deze zo spoedig mogelijk weer aan de familie deed toekomen.

D. Jordaan J. G. H.zn.

Bronnen o.a.:

J. J. van Deinse - Uit het Land van Ka-toen en Heide

v. Doorninck - Tijdrekenkundig Register van Overijssel

Mr. S. Muller Fzn. - De Registers en Rekeningen van het Bisdom Utrecht 1325-1336

Protocol Stad Goor 14de Eeuw (R. A. Overijssel)

T. J. v. B. - Het bloedigh Tooneel der Doopsgeinden (enz.)

Vragenrubriek

Nadat ik in het Inschrien nr. 4 het artikel over het erve 't Josink te Usselo had gepubliceerd, vernam ik nog een interessant verhaal over een stuk grond, bij dit erf behorend, dat de naam Kerkhof(mörs) draagt. Het verhaal werd mij verteld door de heer G. ter Mors uit Usselo, en het luidt als volgt:

Op deze grond zou eens een kerk gestaan hebben, die evenwel door onbekende oorzaak

W. J. Formsma - De Onderwerping van Friesland, het Sticht en Gelre

Eggerik Beninga - Cronica der Fresen

Dr. W. J. Kuhler - Geschiedenis der Nederlandsche Doopsgezinden in de 16e eeuw dl I

S. Blaupot-ten Cate - Geschiedenis van de Doopsgezinden in Groningen, Overijssel en O. Friesland

P. C. Molhuysen - De Wederdopers te Deventer in 1534 1535 Over. Almanak

N.N. - Historie der Doopsgezinden te Deventer sinds 1533 tot het einde der 18de eeuw

Dr. F. Ritter - Zur Geschichte der Häuptlingen von Werdum und der Taufgesinnte Martyrerinnen Maria von Beckum und Ursula von Werdum (Jahrbuch der Gesellschaft für Bildende Kunst und Vaterländische Altertums zu Emden 15e Band Heft 2 1905

Eduard Meiners - Oost Vrieschlandts Kerkelijke Geschiedenisse etc.

Cramer - De geloofwaardigheid van van Braght

W. Nagge - Historie van Overijssel I de Hallu - Bescheiden betreffende de Hervorming in Overijssel

Bibliotheek Verenigd Doopsgezinde Gemeente Amsterdam

Handschrift G. Kreyneck „Kondschappen” Archief Stad Zutphen

in de grond was verzonken. Komt men nu op midwinteravond langs deze plek, dan kan men de klokken nog in de grond horen luiden, als men er tenminste oor voor heeft.

Een tweede lezing zegt, dat het stuk grond haar naam ontleend aan een voormalige Joodse begraafplaats, wat wel iets waarschijnlijker klinkt.

Het is wel typisch, dat op de Duivelshof in De Lutte ook een Kerkhof is, dat haar naam zou ontleenen aan een in de grond verzonken klooster. Toch zullen we de verhalen over verzonken kloosters en kerken maar niet serieus nemen. Maar de naam Kerkhof is toch wel een zeer aparte veldnaam. Immers, een kerkhof is een hof bij een kerk. We kunnen echter nog heden horen, dat begraafplaatsen dikwijls worden aangeduid met kerkhof, terwijl ze toch niet bij een kerk gelegen zijn.

Kerkhof is een op vele plaatsen voorkomende veldnaam. We treffen haar bij mijn weten aan in Beuningen, Noord Deurningen, Klein Driene, Volthe, Gammelke (2x), Dulder, De Lutte, Usselo (2x) en Esmarke. Door navraag ter plaatse kon ik het Kèèrkhofmörs bij 't Josink in Usselo, 'n Kèèrkhof in De Lutte en 'n oawersten Kèèrkhof in de Esmarke (Aamsveen) localiseren. Verder schreef de heer E. J. H. Scholten in Den Haag mij nog over een Kerkhof op de Usseler Es, waarvan Van Deinse schrijft, dat het gelegen was tegenover den Boaken bij de Vleerbos.

Wat houdt deze veldnaam nu in? Zoals ik boven reeds stelde, duidt deze naam duidelijk op een begraafplaats. Waar Joden vroeger buiten de stadswallen begraven moesten worden, is het zeer goed mogelijk, dat enkele van deze veldnamen duiden op Joodse begraafplaatsen. Bovendien deelde Dr. C. C. W. J. Hijzeler mij desgevraagd mede, dat de naam ook kan duiden op een prehistorische begraafplaats. We weten echter van de meeste Kerkhofnamen niet, wat voor een soort begraafplaatsen zij aanduiden. Bovendien zal bovengenoemde lijst bij lange na nog niet compleet zijn.

Ik zou het daarom toejuichen, wanneer ik van de abonnees, die ook stukken grond met deze naam kennen, dit zou mogen vernemen, waar mogelijk met localisatie en toelichting of eventuele overlevering, zodat we in één der volgende nummers van 't Inschrien een zo compleet mogelijke lijst van deze namen, met toelichting en localisatie, kunnen plaatsen.

J. J. H. Meijer

De heer B. Hoekstra, Eorncestraat 118 te Almelo zou graag allerlei gegevens over literatuur, musea, collecties e.d. willen ontvangen over jachtwild in Twente, in het heden en verleden, met name van ree, edelhert, wild zwijn, wolf e.a., in het bijzonder groot wild.

Varia

In Usselo, nabij het erve Könnink, bevindt zich 'n Vrètberg. „Door oonder dannen lig 'nen leègen beult, dee men van oalds 'n Vrètberg hef 'eneumd en in den Vrètberg huusden in de grond 'n volk, dat nooit gin meinschenooge zag”, aldus Cato Elderink in „Oet et laand van aleeer” (blz. 24). Zij vertelt dan een sage over hèmänn'kes, die de boer van 't Könnink telkens een goudstuk op de rand van de put legden, waarvoor hij brood en bier moest leveren. Eenmaal stak hij het geld zonder wederdienst in de zak, maar dat bekwam hem slecht. Bij het roggezaaien was hij telkens de zak met zaad kwijt.

In 1943, toen ik daar in een zomerhuisje woonde, was bij de boeren in de omtrek van deze sage niets meer bekend. Iemand dacht, dat de naam met „fretteren” in verband stond. Boer Nijhuis van 't Könnink had het verhaal ook nooit gehoord of gelezen. Wel had hij eens horen vertellen, dat op die plek... een hunebed in de grond zou zitten!

't Könnink in Usselo heeft oorspronkelijk aan de andere kant van de Helmerstraat gestaan, maar in 1880 is het vierkante werk naar de overzijde verplaatst. Een gevelsteen met genoemd jaartal is toen in de voormuur aangebracht. Naderhand is het huis vergroot, waarbij de voormuur tot binnenmuur werd. De steen is toen overgepleisterd. Bij verbouwing in 1930 kwam hij aan het licht. Inmiddels hechtte men meer waarde aan het verleden, zodat de steen weer in de voormuur terecht kwam. A. B.

Gehoord en Gelezen

Almelo

De gemeenteraad heeft zich opnieuw uitgesproken voor restauratie van het Verkeershuis (oude stadhuis) dat op de Monumentenlijst staat. Als voorlopige bestemming wordt gedacht aan een galerie met boutique.

Almelo

Onder voorzitterschap van dokter P. J. van der Burg is een Twentse vereniging van vrienden van rijtuigen en arren opgericht onder de naam „De Koetsen Keerls”. Men wil een keer of vier per jaar rijtuigtochten maken (bij sneeuw ook per ar) en in elk geval met koetsen deelnemen aan de jaarlijkse St. Hubertusrit.

Deventer

De n.v. Bergkwartier, die de restauratie van de gelijknamige middeleeuwse stadswijk voorbereidt, pleit in haar eerste jaarverslag voor terugkeer van de Bergpoort, die in de vorige eeuw naar de tuin van het Rijksmuseum te Amsterdam overgebracht is.

Enschede

De Historische Sociëteit Enschede, die elke eerste vrijdag van de maand bijeenkomt, heeft werkgroepen gevormd voor de onderwerpen archief, beelddocumentatie, historie stadscentrum en boerderijen. Ook wil men waken voor het behoud van meer monumenten, dan er op de officiële lijst voorkomen.

Enschede

De zorgen over het behoud van het stadsdraaiorgel „De Tukker” zijn voorbij. Het Gavioli-orgel uit 1895 heeft een nieuw stichtingsbestuur achter zich gekregen, dat kans ziet om de touwtjes aan elkaar te knopen. Bij allerlei festiviteiten in Enschede is het orgel te horen. Men kan het ook huren (voor honderd gulden per dag). Voor een rijksdaalder per jaar kan men lid worden van een vriendenclub.

Enschede

Kunstenaar Henk Schuring, die een huis in Broekheurne betrokken heeft, is daar naartoe verhuisd op oud-twentse wijze, met behulp van de naobers.

Enschede

De monumentenlijst voor Enschede is thans

door de minister van CRM vastgesteld. Aan de lijst, zoals de gemeenteraad die wenste (zie Inschrijven nr. 1, juli '68) heeft de minister de volgende objecten toegevoegd: Het Zwartkate, bakhuis van het Engerink, schuur van het erve Tiemeister. Zowel de Oudheidkamer Twente als de Culturele Raad Enschede hadden hiervoor gepleit. De Laag van Usselo vinden we niet op de lijst terug.

Enschede

De spoorlijn Enschede-Alstätte wordt opgebroken. De Museum Buurt Spoorweg is nu van plan haar antieke treinen op de lijn naar Boekelo te laten rijden waarover met N.S. onderhandeld wordt.

Enschede

In het textielmuseum wil de Stichting Textielgeschiedenis een boutique inrichten. Men denkt over de verkoop van handgeweven en bedrukte stoffen, affiches, boeken, afbeeldingen, drukblokken e.d.

Enter

Restaurant De Twentse Hoeve is op 6 november door brand volledig verwoest, doordat vuur uit de schoorsteen op het rieten dak terecht kwam. De in 1962 gerestaureerde boerderij dateerde uit 1872.

Goor

Molenaar T. F. Otten (68) houdt er mee op. Zijn molen, de Braakmolen uit 1856, zal aan de gemeente komen en behouden blijven.

Gronau

De actie van de Heimatverein, ondersteund door Nederlandse oudheidminnaars, om de „Alte Kirche" te behouden, is mislukt. Een dezer dagen wordt dit laatste bouwkundige monument van Gronau afgebroken. De in 1738 gebouwde kerk is grotendeels met Nederlands geld gefinancierd. In die tijd was Gronau een Nederlands-talige stad, een protestantse enclave in het katholieke Münsterland. In 1964 zijn al de restanten van het nabije slot opgeblazen. Ook het historische kerkhof uit 1615 naast de huidige Evangelische Kirche zal (voor straataanleg) moeten verdwijnen.

Haaksbergen

Tijdens de tweede Nederlandse Vlaggendag van de Ned. Ver. voor Vlaggenkunde was in de raadszaal een expositie van oude vaandels ingericht, bezit van de Oudheidkamer Twente. Vaandels van militaire en semi-militaire corporaties uit het eind van de vorige eeuw, maar ook een hartvormig koperen draagschild van de buurtschap Nutter (gem. Ootmarsum), een

draagteken (vaandelstok) van de v.m. schutterij te Enschede en de ambtsketen van de burgemeester van de voormalige gemeente Lonnerker werden tentoongesteld.

Hellendoorn

Het huis van de „blauwwever" (is hier bedoeld blauwverver?) Te Bock bij de Schapenmarkt, in de eerste helft van de vorige eeuw de woning van burgemeester Th. E. J. Schaepman, is afgebroken.

Hengelo

Het gemeentebestuur heeft een boerderij in het uitbreidingsplan Groot Driene toegewezen aan de Stichting Old Hengel, die al jarenlang naar museumruimte uitziet. De stichting, opgericht in 1952, is al in 1937 als commissie ontstaan en leidde de laatste jaren een papieren leven. De VVV heeft nu een commissie ingesteld om de stichting weer op poten te zetten en plannen voor de inrichting van de boerderij op te stellen.

Losser

Het nieuwe Jaarboek Twente is op 25 oktober aangeboden aan alle Twentse burgemeesters. Zij konden er in lezen, hoe sterk het Dinkelwater verontreinigd is. Een vlot met THT-studenten was tevoren de Dinkel komen afzakken. Na „ontsmetting" boden de vlotvaarders eerst burgemeester Van der Sandt van Losser en vervolgens de andere Twentse burgervaders een monster van het Dinkelwater plus een jaarboek aan.

Markelo

Bij het zevende lustrum van de muziekvereniging De Fanfare hebben 65 medewerkers eind november een revue „Laot 't ma kommen" opgevoerd, samengesteld door F. Ikink te Laren. Ruilverkaveling, zwembad en andere plaatselijke zaken werden op de korrel genomen.

Markelo

Wegens financiële moeilijkheden ziet de Stichting De schepers en wevers van 't oale Schaopschot zich genoodzaakt de schaapskudde op de Borkeld te verkopen. De kudde, die maximaal 300 dieren telde, was in 1962 bijeengebracht. Het afgelopen jaar had Staatsbosbeheer voor een schaapskooi gezorgd.

Neede

De werkgroep volkskunde van de Twente-Dinkelland Naoberschap heeft in principe besloten tot het stichten van een boerenwagenmuseum voor Oost Nederland. Van Duitse zijde werd alle steun toegezegd. Behalve oud boerengerij en onderdelen daarvan, komen

Burgemeester Grotenhuis van Ootmarsum reikt een vertegenwoordiger van de Pastoor Schaepperschool een „zilveren siepel” uit, symbool van de Siepelstad. (Foto uit: Buter, Kralen aan een rozenkrans).

onderwerpen als de boerenwagen in kunst en volkskunst, in de taal, op ansichten en zelfs op suikerzakjes in aanmerking om vastgelegd te worden in een museum.

Oldenzaal

Een door de VVV op touw gezette reünie van Boeskolen is een groot succes geworden. Ruim honderd dragers van de naam Boeskool of variaties daarvan hebben deelgenomen aan een maaltijd met als hoofdgerecht de typisch Oldenzaalse boeskool (kabuiskool), waarvan 50 kilo verorberd werd. Er waren prijzen voor Oldenzalers, die de mooiste boeskool gekweekt hadden. Ook initiatiefnemer E. Boesenkool uit Veendam kreeg een boeskoolmenneke (souvenir-beeldje).

Oldenzaal

Een zwerfkei van 200 kg. gevonden in de Meijbree, is als afscheidsgeschenk voor oud-burgemeester mr. J. de Vries naar Velp vervoerd. In bronzen letters bevat de steen het opschrift Oldenzaal 1959-1969.

Ootmarsum

Aan het einde van het schooljaar heeft burgemeester J. A. Grotenhuis de „zilveren siepel” uitgereikt, een wisselprijs voor de zesde

klassers, die het best de historie van hun stadje bleken te kennen. De prijs was deze eerste keer voor de Pastoor Schaepperschool.

Rossum

De dikke steen op het Thijplein, die bij de verharding van het plein door Gemeentewerken weggehaald was, blijkt zo diep begraven te zijn, dat aan de wens van Rossumse jongeren om de steen weer op het plein te plaatsen, niet voldaan kan worden. Volgens sommigen betrof het hier een laaksteen.

Vriezenveen

Het gemeentebestuur is akkoord gegaan met de monumentenlijst, zoals die door de minister van CRM is vastgesteld. Zij omvat acht percelen: De Leemansmolen en de boerderijen Oosteinde 237, Oosteinde 295-297, Oosteinde 323, Oosteinde 325-327, Oosteinde 296, Westeinde 342 en de Aaboer.

Wierden

Café De Oude Tol (Spenkelink) aan de Almelosestraat wordt afgebroken. Deze voormalige pleisterplaats voor vrachtrijders, ruim honderd jaar oud, ontleende zijn naam aan het tolhuis, dat er tot voor een halve eeuw tegenover stond.

Boek en blad

Met de gaostok door Twente en Salland, door D. J. van der Ven, draagt als ondertitel: „Levende folklore, 1916-1966. Door die jaartallen zou de schrijver het verwijt kunnen ontgaan, dat sommige van de door hem beschreven gebruiken, inmiddels uitgestorven zijn, hoewel hij dat niet in alle gevallen expliciet meldt. Via krant en tijdschrift heeft Van der Ven, eenmaal de pionier van de Nederlandse volkskunde, zijn documentatie actueel weten te houden. Zijn persoonlijke ervaringen zijn meest van vroegere datum. Een enkele tekortkoming in een boek met zo verbazingwekkend veel feiten (ruim 1500 trefwoorden in het register!) was niet te vermijden en mag bij de beoordeling niet de doorslag geven.

Van der Ven heeft dit boek - in grote lijn een heruitgave van vroegere publicaties - een toeristisch tintje willen geven, maar de doorsnee toerist dreigt te verdrinken in een vloed van feiten, waartussen het verband niet altijd duidelijk is. Het is Van der Ven's kracht en tevens zijn zwakte, dat hij verbanden legt tussen verschijnselen in het volksleven hier en elders. Want een gebruik is zelden een curiositeit. Door vergelijking met wat elders leeft of bestaat heeft, kunnen we vaak de diepe zin ontdekken van wat voor de oppervlakkige beschouwer een lachertje lijkt. Van der Ven trekt die vergelijkingen, zodat zijn boek bijzonder instructief is en eigenlijk onmisbaar voor wie zich in het volksleven van Oost Nederland wil verdiepen. Alleen jammer, dat de schrijver door zijn zucht om alles te willen verklaren, wel eens uitglijdt en dan door een nogal cryptische stijl probeert de zaken weer aan elkaar te knopen. Wie zijn handel en wandel gedurende een halve eeuw gevolgd heeft, zal dat uitglijden niet verbazen. Als documentatiebron is dit boek - ook al door een overvloed van (eveneens rijpe en groene) illustraties - toch een schatkamer, door uitgeverij Gesto degelijk in elkaar getimmerd en van een fleurig behangetje voorzien.

Kroniek van Groenlo, de kaleidoscoop van historische en volkskundige gegevens over het stadje Grol, door de voorzitter van zijn plaatselijk museum (de Hengeloër) W. P. Vemer samengesteld, moest vlak na verschijning in 1966 al herdrukt worden. Nu is er een derde druk verschenen bij Gijsbers en Van Loon.

Verbeterd, geactualiseerd en bovendien aanzienlijk uitgebreid. Zo'n vijftig bladzijden „Grolse Snippers" en een dertigtal foto's maken dit boekje nog waardevoller dan het al was.

Van randstad tot landrand is een extra uitgave van de Bijdragen en Mededelingen der Dialectencommissie van de Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. Toegelicht met een kaart en een grammofoonplaatje, bevat het opstellen van Jo Daan en D. P. Blok, resp. de leiders van het dialect- en het naamkundeonderzoek. In een tijd, die het voortbestaan van het dialect opnieuw ter discussie stelt, is het bijzonder nuttig, dat de uitgangspunten duidelijk gesteld worden. Wie termen als „dialect", „volkstal" of „streektaal" in de mond neemt, moet alleen daarom al dit geschrift lezen. Verder valt er veel uit te leren over de methoden en de stand van zaken bij het onderzoek van de hier behandelde takken van wetenschap.

Verslagen en Mededelingen Overijsselsch Regt.

Het 84ste stuk (1969) bevat twee bijdragen, die belangrijk zijn voor Twente. Drs. J. G. Smit geeft aantekeningen over het grondbezit in Zuid Twente gedurende de Middeleeuwen, als voortzetting van een bijdrage in het 83ste stuk over het grondbezit in Delden en Goor. Ditmaal staat de Diepenheimse buurtschap Markvelde in het zoeklicht.

Niet minder dan 56 bladzijden zijn gewijd aan de betrekkingen tussen Vriezenveen en St. Petersburg in de 18e eeuw. Dat dit onderwerp nog steeds niet uitgeput is, maakt R. J. Mulder duidelijk, al wijst de redactie er terecht op, dat het artikel geschreven werd vóór de publicatie van Harmsens „Vriezenveners in Rusland". De uitgave bevat voorts bijdragen over de familie Van Huete en de Stratebroedersschappen te Zwolle (een soort kruising tussen de Ootmarsumse „verels" (kwartieren) en de moderne buurtverenigingen), over schoolmeesters van Zwartsluis en over het paleis van justitie te Zwolle.

Jaarboek Twente 1970. Een rijk gevarieerde uitgave van het jaarboek, dat nu al voor de negende keer verscheen. De actualiteit, nog niet door de zeef van de historie gegaan, is

vertegenwoordigd door bijdragen van mr. H. Rijpstra over Twentse samenwerking en ir. H. Peters over het Dinkelwater(schap). Historische bijdragen zijn gewijd aan Vriezenveen (J. Hosmar, 100 jaar Jansen en Tilanus), de restauratie van Deldens grote kerk (drs. A. L. Hulshoff), laakstenen en markezaken (D. Taat, Enschede), het oude arbeidersmilieu (H. Geerts). De laatste ligt al op de grens van het volksleven, dat in dit jaarboek royaal aan zijn trekken komt met artikelen van H. van Houssel (molenbouw), G. J. ten Voorde (Hen vinken vangen), Adriaan Buter (de spinhoek), H. L. Kok (kerkhofroosters), Everhard Jans (pijpekrabbers) en natuurlijk ook in de dialectbijdragen. Deze zijn van Ten Voorde vernoemd, Bert Mutter, B. Plegt, J. Vredenberg (die de Haaksbergse dichter Bergehege bespreekt) en H. Geerts.

A. C. Meyling, G. M. Roding en W. F. Anderson tekenen voor biologische en geologische bijdragen, er is weer een kroniek ingevoerd (zij het beperkt tot de Stedenband) en er staat een beknopte (en inderdaad onvolledige) documentatie over instellingen, die zich met beeldende kunst bemoeien in dit rijk van foto's voorziene jaarboek.

Schriewied. Gebr. De Boer te Aalten heeft het aangedurfd, nu al de derde bloemlezing uit te brengen van het werk van Achterhoekse schrijvers, die zich in de tweede door Sallandse en in deze derde bundel nu ook door Twentse schrijvers in de moderspraak lieten bijstaan. Dat laatste verklaart de naam Schriewied, die overigens dichtertijl ook gebruikt wordt voor: regenboog.

Deze „Verhalen en gedichten van Neersassé schrijvers” staan op een alleszins redelijk peil. Diverse schrijvers zijn duidelijk bezig zich te ontworstelen aan het huisbakken milieu en hebben ontdekt, dat ook thema's uit de wereldliteratuur zich in de moderspraak laten verwerken. Tijdens een bijeenkomst in Barchem, waar prof. dr. K. Heeroma het eerste exemplaar in ontvangst nam voor het Nedersaksisch Instituut, bleek een onverwacht grote belangstelling voor het schrijversreveil te bestaan.

Bijdragen en Mededelingen van het Ned. Openluchtmuseum 1969, no 1, zet de beschrijving voort van „Onze gebouwen en hun bewoners”. Directeur A. J. Bernet Kempers behandelt ditmaal het losse hoes uit Beltrum, zoals het er tot 1943 uitzag en zoals het na een zware oorlogstol „fraaier dan ooit” gereconstrueerd werd. De theorie over lage deuren en korte bedsteden i.v.m. een voorgelacht, dat korter zou zijn dan wij, moet herzien worden, zo meent de schrijver.

Waterschap Regge en Dinkel, uitgegeven bij de opening van het nieuwe waterschapsgebouw op 15 okt. 1969 te Almelo, geeft, fraai geïllustreerd, enkele historische gegevens, die een welkome aanvulling zijn op IJzermans boekje uit 1934. Verder een uitvoerige documentatie over het gebouw met kunstwerken (waaronder tekeningen van plattelandsbouwkunst door J. Bakker van de Grontmij, die ook het boekje hielp verluchten). Wel merkwaardig dat de watermolen van Haaksbergen (Waterschap De Schipbeek) afgebeeld is.

Henk Lamm, schilder en tekenaar van het Twentse land. Catalogus tentoonstelling Stedelijk Museum Amsterdam 29 nov. '69 - 4 jan. '70. Een posthume hulde aan de Hengeloër Henk Lamm (1908-1957) met een inleiding van Riemko Holtrop, die Lamm schetst als mystiek symbolist, nauw verbonden aan zijn geboortegrond. De catalogus noemt 64 werken en beeldt er vier af, waarvan drie in kleur. De tentoonstelling komt in januari naar Enschede.

Twentse Courant 10/10. Kevelaar (100 jaar Twentse processies), 24/10 Eeuweest Zusters van Denekamp, 25/10 Razzia's 1944, 29/10 Rossum 30 jaar „voor de stok”, 5/11 Zendgroep 25 jaar geleden opgerold, 8/11 Grootste bankoverval uit historie, 29/11 Vier jongens lieten SD achter het net vissen, 5/12 Dr. G. Bartelink: Jaarboek Twente, A. Buter, rubriek Van Eigen Erf: 22/3 Bealten in literatuurland, 29/3 Palm-paas op het scherm, 5/4 Halbertsma en zijn Paescheijeren, 12/4 Salamanders en ridders, 19/4 Roepenkear had geen succes, 26/4 Oranje in het Twentse volksverhaal, 10/5 Luie motte en Pinksterbruid, 17/5 't Schoentje van Johanna, 24/5 Schutsmei bij de kerk, 31/5 De Mey is er in, 14/6 Mannen aan het spinnewiel, 21/6 Boerenverf uit veen, 28/8 Twente 1940-1945, 5/7 As drek an 'n wagenrad, 12/7 Beerneke van Gólen krijgt gezelschap (maanfolklore), 19/7 Pap eten weer „in” (kruidmoes), 26/7 Weeskind in Enschede, 9/8 Feestdracht voor „nodig” werk (St. Jaopikstuug), 16/8 „Pungelen” als de rogge lös is, 23/8 Goed jaar voor penneveugele, 30/8 Bottermuseum voor Raalte?, 6/9 Notenkraker is er weer, 29/11 Monumenten in Gronau, 6/12 Jubileum in beeldmerken (wapens), 13/12 Kaleidoscoop van Grol en levende folklore.

Id. Rubriek Weg Wezen: 6/12 Grensdorp Zwilbroek, 13/12 Nachtgalen kopen in Ochtrup, 13/12 Op zoek naar vergane glorie; handwijzer in Zwiep.

Id. Rubriek Bij ons in het Oosten: 29/11 Burgers in boerderijen, 5/6 40 speculaasplanken in Raalter bakkerij, 13/12 Landbouwgrond niet langer heilig.

Geld.-Ov. Crt. 18/11 Kris-Kras-krabbels (sikkendbruiloft), 20/11 Restauratie watermolen Borculo.

Dagblad v. h. Oosten. 5/10 Dirk Poort schrijft historische Twentse schetsen, 16/10 Parkgebouw Rijssen halve eeuw in gebruik, 27/11 Gewijde stilte rond kloosterput (Sibculo). Rubriek G. J. Eshuis. 27/9 Langs Kolhoopsdijk oudste nederzettingen (48), Stam naam Colhoop uit het kolenbrandersberoep? (49), 25/10 Buurtschap had deel in vier marken (50), 6/11 Heidens op Almelse Schulenburg?, 22/11 (nieuwe serie) Speurtochten rond de Notenhaar) Kerk van Rijssen legde vele contacten (1), Grimberg was leenroerig aan Almelo (2).

Twents Dagblad Tubantia: 30/8 Johannes ter Morsche (oorlogshistorie), 16/9 Spoorwegstaking in Hengelo, 27/9 Jelle Otter, conserveerder van schoonheid, 7/10 Verzetsgroep Kring Ootmarsum, 18/10 Pruske Daalder, 28/10 Hervormd Usselo 125 jaar, 7/11 Gevelstenen in Overijssel, 27/11 foto gemeentereiniging 1917, 29/11 Pater Ten Winkel, laatste grensredemptorist.

Serie B. J. Hekket, wat betekent: 30/8 Frommink, 6/9 Hoving, 13/9 Leuvelink, 20/9 Keenk, 27/9 Hellendoorn, 4/10 Kienhuis, 18/10 Bezoen, 25/10 Schreur(s), 1/11 Leeuwerink, 8/11 Zeldam, 15/11 Scherpenzeel, 22/11 Spraakstede, 29/11 Kipping, 6/12 Tukker, 13/12 Krulmink.

Twentse Post: sept. '69: Vijf jaar THT, Maaksmaolbreef uit 1825, Grachten, kanalen, vaarten. Oktober '69: Kroniek van Diepenheim, Uw kennis van de Mooderspraake, Vervoer per as (o.a. ossegagens, bierhistorie). November '69: Kroniek van Diepenheim, Duo Mans en Graads.

Aoid Hoksebarge 1969 no. 4, onthult, dat het pentagram van het Haaksbergse wapen al voorkwam op een torenklok van omstreeks 1600, die in 1911 omgesmolten is. Vredenberg vervolgt zijn artikel over de taal van Haaksbergen, Robbert Coops schrijft over de opgravingen op het terrein van de Blanckenborgh in de afgelopen zomer, J. Overbeeke over het erve Rondeel en over de vuurstedenregisters, H. Kormelink over veelijsten 1834-1844 en mr. J. E. van Loevezijn besluit zijn bijdragen over de mobilisatie 1830. A. B.

Nieuwe boeken, (nog) niet ter recensie ontvangen: Enschede in oude ansichten, Tubbergen in oude ansichten, Rijssen in oude ansichten, H. Klaassen: Plaggenluuks nao Amerika, Johanna van Buren: Naowille, Rein Heerink: Wa'k zeggen wol en legen nich, Wolfgang Zander: Überblick über die Geschichte der Grafenschaft Bentheim, Herman Korteling: Ghelmer, mensenlot met stadshistorie verweven, Henk Krosenbrink: Enneken, dr. H. Entjes: Vriezenveens woordenboek, D. Poort: Vuurdoed in Twente.

Agenda

Ver. Oudheidkamer „Twente”, Lasondersingel 129, Enschede: 8 januari 1970: Lezing door de heer B. Dubbe te Deventer, getiteld „Tin in Overijssel”.

12 februari 1970: Lezing door de heer L. Sevenster te Markelo, getiteld „Kastelen rondom Goor en Diepenheim”.

12 maart 1970: Lezing over de Kerkgeschiedenis van Twente.

(Onder voorbehoud van wijzigingen)

Historische Sociëteit Enschede-Lonneker, secr. Osnabrückstraat 3, Enschede: Bijeenkomsten op de Holterhof op 3 januari 1970, 7 februari 1970, 7 maart 1970.

Twents-Gelders Textielmuseum, Espoortstraat, Enschede: Het museum is geopend van dinsdag t.e.m. zaterdag van 10-12, 14-17 uur en op zondag van 14-17 uur. Maandag gesloten.

Twentse Werkgemeenschap voor Archeologie en Historie, secr. Mercuriusstraat 110, te Hengelo: 16 januari 1970, Pater L. Thien, Zenderen 20 februari 1970, Drs. J. Verlinde, Amersfoort; wschl. Klokbekercultuur. 20 maart 1970, Drs. A. L. Hulshoff, Enschede. 17 april 1970, Jaarvergadering. Onderwerpen nog niet vastgesteld.

Aanvankelijk als „jaarverslag”, sinds 1959 als „Textielhistorische bijdragen”, publiceert de Stichting Textielgeschiedenis waardevolle jaarboeken met uiteenlopende artikelen over „textiele” onderwerpen, zowel regionaal als algemeen. Deelnemers aan het werk van de stichting ontvangen deze jaarboeken gratis. Andere belangstellenden kunnen zich van toezending verzekeren door begunstiger te worden, tegen een bijdrage van f 10,— per jaar. Ook los zijn de bijdragen te koop tegen f 6,50 per nummer (Grundelweg 41, Hengelo of aan het textielmuseum te Enschede), eventueel verhoogd met portokosten. Leverbaar zijn nog de jaarverslagen 1957 en '58 en de nummers 5 - 10 van de bijdragen. Ook kan men nog exemplaren bestellen van het in 1957 verschenen werk van dr. J. Boot en dr. A. Blonk „Van smiet- tot snelspoel” à f 7,50 plus event. porto.

A. B.